

למפטיר ולקרוא ההפטרה בהטעמה, נעימות ועריכות מרובה, ופעם אחר ההפטרה ביקשוהו לומר דרשה לפרשת השבוע, ויען: מה שיש לי לומר כבר אמרתי בקריאת ההפטרה!

[אוצר החכמה]

ד. למרות¹³ שההפטרה תוקנה בדיעבד וכתחליף לקריאה בתורה – בזמן גזירת מלכות הרשעה שלא לקרות בתורה ברכים,

בכל־זאת, אומר כ"ק אדמו"ר, שהמפטיר חשוב משאר כל העליות לתורה, כמאמר חז"ל¹⁴ "חביבין דברי סופרים יותר מדברי תורה" שיש בנביאים (הנקראים גם "דברי סופרים") חביבות יותר מבתורה שבכתב, ויש מעלה מיוחדת בהפטרה לגבי קריאת הפרשה בתורה. ובלשון האדמו"ר¹⁵ "לאמתו של דבר במפטיר יש יתרון ומעלה אפילו על שלישי ושישי".

בקבלה ובחסידות מוסבר שהחביבות היתירה של ההפטרה, נובעת מהכוח אלוקי הנעלה שבהם, כלומר הכוח האלוקי שבנביאים נעלה ונשגב מזה שבתורה שבכתב, לכן ההפטרה חשובה מהקריאה בתורה.

ואם־כן מדוע קריאתה תוקנה רק אחר גזירת הגויים שלא לקרוא בתורה והיא לא תוקנה מלכתחילה?

כי (ככל שהדבר נשמע תמוה) דווקא בשל מעלתה וקדושתה הנשגבת היא מתגלית רק בזמן הגלות, כי רק בעת הגזירות הרעות, המסמלות העלמות, הסתרים וניסיונות חזקים, מתעוררים ומתגלים כוחות עמוקים ואדירים שאינם מתגלים במצב רגיל (כוח המסירות נפש) – גזירות וקשיי הגלות מעוררים ומגלים את "עצם¹⁶ הנשמה".

משל למה הדבר דומה למלך המתחבא ומסתתר מהעם בכדי שיחפשו אחריו וימצאו אותו, שהסתתרות אינה לשם הסתרה באמת, אלא לשם החיפוש והגילוי שיבוא בעקבותיו, ודווקא על־ידי החיפוש "לוקחים" ומגלים את המלך בכבודו ובעצמו יותר משהיה לפני ההסתרה [כמו הפירוש החסידי בפסוק¹⁶ "ואנכי הסתר אסתיר" – שדוקא על־ידי העלם והסתר (הסתר אסתיר), מתגלה הקב"ה "אנכי", עצמותו ומהותו יתברך].

**"גזירות
וניסיונות
מעוררים
כוחות
נסתרים"**

(15) ספר המאמרים מלוקט חלק ד, עמוד קפח. ועוד.
"העלם דנשמה שלמעלה מגילוי".

(16) דברים. פרק לא. פסוק חי.

(13) תורת מנחם חלק יג, עמוד 4-53. התוועדויות תשמ"ג.
חלק ב, עמוד 922. ועוד.

(14) תלמוד ירושלמי, מסכת סנהדרין, דף נה, עמוד ב.

וכך גם בעניננו דווקא על-ידי הגזירה הקשה נגד הקריאה בתורה
התגלה כוח נעלה וגבוה ביותר – ההפטרה.

זאת ועוד:

**באמת
הגזירה
משמים**

מובן ופשוט שהסיבה האמיתית לגזירה אינה החלטה של מלכות
הרשעה שישראל לא יקראו בתורה, שהרי ברור לכל אדם מאמין שאין
למלכות הגויים שום שליטה על בני-ישראל [וודאי שלא על הקשר שלהם
לתורה];

אלא בהכרח לומר שהיתה גזירה במלכות שלמעלה (מטעם הידוע
ליוצרה) שישראל לא יוכלו משך זמן לקרוא בתורה, וכתוצאה מהגזירה
למעלה נשתלשלה הגזירה למטה, שמלכות הגויות הרשעה גזרה שישראל
לא יקראו בתורה ברבים.

הגזירה האמיתית על הקריאה בתורה – הלא היא הגזירה במקור
ובשורש, גזירת השמים – מבטאת נתק בין הבורא ליהודי, שהלא על-
ידי הקריאה בתורה בציבור מתחברים לכוחות קדושה [”קריאה בתורה”
מלשון קריאה והמשכה], וכאשר (מפני סיבות) הוטלה על היהודי גזירה
על ההתחברות לכוחות הקדושה הללו – אז נגזר בשמים שישראל לא
יקראו בתורה בציבור,

ג'תתקס"ח

**בכוח
ההפטרה
בוטלה
הגזירה
משמים**

ומה עשו ישראל כדי לבטל את גזירת השמים (על ההתחברות
לתורה ועל ההתחברות לכוחות הקדושה שבתורה?) – קראו הפטרה,
שעל ידה מתחברים לכוחות קדושה עוד יותר עליונים:

כשם שלעיתים כשקיימת גזירה של השרים והיועצים, הרי המלך
בכבודו ובעצמו יכול לבטלה; כך כאשר בדרגה אלוהית של התורה
שבכתב קיימת גזירה שהיהודי לא יכול להתחבר אליה, הרי דווקא על-
ידי ההפטרה, שהיא ממקור אלוהי יותר נעלה מהתורה שבכתב – יכולים
להתחבר ולהתקשר להקב”ה.

ה. מכאן אנו למדים דבר מופלא:

אפוא יכול להיות גזירה וניתוק בין היהודי לבורא ולתורה רק בקשרים

(18) כדברי המדרש (בראשית רבה, פרשה א, סעיף ד)
שמחשבתו של ישראל קדמה לכל ואפילו לתורה.

(17) חלק ג, דף עג, עמוד א.

"קשר עצמי" של היהודי והבורא

הרגליים, התלויים במצב הרוחני של ישראל, אבל קיים קשר נעלה יותר – קשר עצמי ומהותי בין היהודי להקב"ה ולתורה בלשון הזוהר¹⁷ "ישראל התורה והקב"ה הם דבר אחד", ואת הקשר העצום הזה אין יכולות לבטל שום גזרות (העלמות והסתרים), בכל מצב היהודי יישאר מחובר ודבוק.

וזו ההבדל בין הקריאה בתורה להפטרה: הקשר בין היהודי להקב"ה שבתורה שבכתב תלוי במצב היהודי ולכן כשקיימת גזירה נוצר נתק; אבל על-ידי הנביאים מגלים את הקשר העצמי, העמוק והנעלה ביותר שבין היהודי להקב"ה, קשר שמעל התורה¹⁸, שבו חביבות מיוחדת – "חביבים דברי סופרים" – ובו מתגלית דרגה נעלית יותר בחביבותן של ישראל אצל הקב"ה, דרגה בה לא שייכת גזירה והסתרה בין היהודי להקב"ה,

אדרבה, כאשר מתגלה הקשר העצמי הזה הוא פועל לחזק ולגלות גם את הקשר שקיים בו הסתרה מסוימת, לכן בסופו של דבר לאחר (ובזכות) שקראו הפטרה [כלומר בזכות הכוח הרוחני של קריאת הפטרה]^{אומר החכם} – בוטלה הגזירה על הקריאה בתורה (במלכות שלמעלה וכתוצאה מכך גם במלכות שלמטה).

לכן אדמו"ר מהורש"ב הקפיד להכין את הפטרה, הכנה רוחנית, לקראת הכוח האלוקי העליון שבהפטרה.

ו. בספרי קבלה וחסידות¹⁹ ממשילים את קריאת התורה וההפטרה לנשואי חתן וכלה:

**הפטרה
בקבלה**

ה"תורה"¹⁹ היא החתן המסמל ורומז להקב"ה. ה"הפטרה" היא הכלה המסמלת ורומזת לבני-ישראל. קריאת התורה ומיד אחריה אמירת ההפטרה מבטא את החיבור והקשר המושלם בין הקב"ה וישראל, לכן מפטרים בנביא שמדבר בענין ש"מעין הפרשה", בשל החיבור המושלם של החתן לכלה.

נסיים במינוחים קבליים בענין ההפטרה:

תורה²⁰ – בחינת נבואה. נביאים – בחינת חכמה, ו"חכם עדיף מנביא", כי על-ידי ההפטרה ממשיכים הארת החכמה ממדרגה למדרגה.

(20) שפתי רננות, עמוד תקצא.

(19) תולעת יעקב, סוד השבת, דיבור המתחיל וקורין. וממשיך: לכן מפטירים מעין הפרשה, כי כן הכלה.

"מפטיר" נגד הנוקבא, לכן קורא בנביאים, נצח והוד דזעיר אנפין המאירין בה, וארבע הברכות שלאחריה הם כנגד ארבע אותיות אדנ"י. ונ"ל מאיר, כי הוא בהארת בינה בתוכם, כי נביאים מבינה, ובינה גימטריא ס"ג, לכן צריך לקרות כ"א פסוקים נגד אהי"ה".

[אוצר החכמה]

ברכות ההפטרה

ז. לעומת שאר ברכות המצוות בולטת בייחודה ברכות ההפטרה באריכותן הרבה, לפני ההפטרה ואחריה, בסך-הכל שבע במספר, וכמובן שגם ריבוי הברכות אומר דרשני.

סיבת הדבר – "תקנו"²¹ למפטיר שבע ברכות כנגד שבעת הקרואים שקראו בתורה".

יש²² שמצאו בנוסח הברכות זהות ומקבילות לברכות הכהן הגדול אחר קריאת התורה ביום כיפור.

[אה"ח 1234567]

למעשה הכהן בירך שמונה ברכות.

(21) מסכת סופרים, פרק יד, הלכה א. טור סימן רפד.

(22) יסודות התפילה (לר' אליעזר לוי), עמוד 301. אך

(ז) קידוש החודש

הלוח העברי

א. המצווה¹ הראשונה² שנצטוו ישראל בתורה היא "קידוש החודש" – לקבוע חודשים על-פי הלוח העברי בהתאם למהלך הלבנה:

א"ח"ח 1234567

הלבנה סובבת את כדור הארץ בעשרים ותשע וחצי ימים³ [והיות שאי-אפשר לחלק יום אחד לשניים, חציו הראשון לחודש זה וחציו השני לחודש הבא], לכן נקבע שמנין ימי החודשים יהיה כך: חודש ראשון – שלושים יום, שני – עשרים ותשעה ימים, שלישי – שלושים, רביעי – עשרים ותשע וכן הלאה, כך מספר הימים יתאזן ויסתדר עם מהלך הלבנה מידי שני חודשים [בהם חמישים ותשע יום, כמנין הימים שהלבנה משלימה שני סיבובים].

מעיקר המצווה אין להסתפק בחישוב האסטרונומי האמור ויש לראות בעיניים – "כזה" ראה וקדש" – את חידוש הלבנה⁵:

כשרואים את הלבנה בפעם הראשונה בחודש צריכים להתכנס הסנהדרין, בית-הדין הגדול שבירושלים⁶ ולהכריז: "היום ראש חודש, היום מקודש" ! וכך נקבע ראש החודש⁷.

מעמד ההכרזה בבית הדין היה מופלא ומלא הילה של קדושה ורוממות רוח – הדיינים⁸ פורשים כפיהם לאבינו שבשמים ואב בית

6 "הסמוכים איש מפי איש עד משה רבינו" – רמב"ם הלכות סנהדרין, תחילת פרק ד.

7 "אין הראיה קובעת אלא בית הדין שאמרו מקודש הם שקובעים" (רמב"ם הל' קידוש החודש, א,ה).

אבל במקומות מרוחקים – כמו אספמיא שהיא במרחק שנת הליכה מישראל (ב"ב, לח,א) שאינם יכולים לדעת מתי קידשו החודש בבית הדין בירושלים – קובעים לפי החשבון האסטרונומי (התועדויות תשמ"ה חלק א, עמוד 466).

8 פרקי דרבי אלעזר, פרק ח.

1 רמב"ם, הלכות קידוש החודש, פרק ה. פירוט הדעות, השיטות ובירורי הענינים בתורה שלימה, פרשת בא, כרך יג.

2 לדעת רש"י (בראשית, פרק א, פסוק א). אבל במוני המצוות (הרמב"ם ועוד) – המצווה הראשונה היא אמונת וידעת ה'.

3 החשבון הוא בערך והחישוב המדויק מפורט ברמב"ם שם.

4 מסכת ראש השנה, דף כ, עמוד א.

5 כן הוא לרוב השיטות, אבל לדעת הרס"ג עיקר מצוות קידוש החודש לפי החשבון (הובא בתורה שלימה. שם).

הדין מזכיר את שמו של הקב"ה בקדושה וטהרה ומכריזים את יום ראש החודש, ושומעים בת קול משמים המאשרת את הענין, "ואשרי העומדים במקום ההוא בשעה ההיא".

"קידוש החודש"

ב. להחלטת⁹ בית הדין באיזה יום יחול ראש-חודש משמעות כפולה:

(1) עצם קביעת התאריך – באיזה יום בדיוק חל ראש חודש (ביום פלוני בשבוע). (2) החלת כוחות קדושה – בראש חודש יש יותר כוחות קדושה מימי החול, כדברי התלמוד¹⁰ "ראש חודש נקרא מועד", וזה נעשה בכוח החלטת בית הדין המכריזים¹¹ "מקודש", לכן המצווה נקראת¹² "קידוש החודש", שבית הדין מקדשים ומחילים קדושה בראש החודש [ובמוסף של ראש חודש אומרים "מקדש ישראל וראשי חודשים", ופירוש הדבר שהקב"ה נותן כוח של קדושה לישראל, והם "מקדשים" את ימי "ראשי החודשים"¹³].

אֲחִיָּהּ 1234567

[אוצר החכמה]

משום כך קביעת ראש חודש נעשית דווקא בבית הדין הגדול, על-ידי מובחרי העם, החכמים הדיינים וגדולי התורה שבדור – כי רק גדולים אלו יכולים לקבוע תאריכים ולהשפיע בהם קדושה אלוקית.

ג. אבל¹³ לכאורה צריך להבין:

מצווה ראשונה בתורה

מדוע באמת כך הם פני הדברים – שהתורה אינה מודיעה בפירוש את זמני הלוח העברי והמצווה הוטלה על "בית הדין שבכל דור ודור", שהם בעצמם צריכים להחליט ולקבוע את זמני הלוח ומתי חל ראש חודש (בשונה ממצוות אחרות שהן ניתנו בפירוט, לדוגמא תפילין – התורה הודיעה מתי זמן הנחתם, ואין היהודי צריך לקבוע את זמן ההנחה)?

ומדוע קדושת הימים ניתנת וחלה על-ידי ישראל (בכוח האלוקי, כמוכן), ולא נקבעת מאת ה' לבדו ללא שותפות ושליחות של ישראל,

(12) ואף בחגים בית הדין בקביעתם מחילים בהם קדושה, כנוסח הברכה "מקדש ישראל והזמנים", ישראל מקדשים את החגים. ואף מחללים שבת בשביל קידוש החודש (רמב"ם, שם, פרק ג, הלכה ב).

(13) לקוטי שיחות שם, עמוד 59. והיא שאלת האבן עזרא לפרשת שמות. פרק יב. פסוק א.

(9) מסכת ביצה, דף יז, עמוד א. זוהר חלק ג, דף צד, עמוד א. לקוטי תורה, פרשת צו, דף יב, עמוד א.

(10) מסכת פסחים, דף עז, עמוד א.

(11) כותרת ההלכות במשנה תורה להרמב"ם. ובספר המצוות שלו "לקדש חדשים" (לקוטי שיחות חלק כו, עמוד 63).

כמו קדושת שאר המצוות? כאמור שהיהודי לא רק קובע את התאריך, הוא גם מקדש אותו?

ועוד צריך להבין את האמור שקידוש החודש היא ה"מצווה"² הראשונה בתורה – ולכאורה מדוע: וכי זו המצווה הכי חשובה ויסודית מבין תרי"ג המצוות (ולא אמונה בה', שבת וכדומה)?

מצווה כללית המקדשת את כל החודש

ד. הסיבה הפשוטה – כי היא מצווה כללית, שכן הקביעה מתי יחול ראש חודש משפיעה על הרבה מצוות הקשורות בתאריכי השנה, כמו חגים ומועדים שהם תלויים בתאריכי החודש, לכן זו מצווה ראשונה, כי היא "ראש" להרבה מצוות.

בחסידות מסבירים שתכלית ומטרת התורה והמצוות שהיהודי עצמו יעמול ויקדש את העולם הגשמי ויהפוך אותו לעולם קדוש וטהור, ובכל מצווה, היהודי עושה מדבר מסוים "חפץ של מצווה, חפץ קדוש", לדוגמא: בתפילין עושים מעור הבהמה הגשמית – קדושה ומצווה.

לכן קידוש החודש היא המצווה הראשונה, שכן היא מצווה כללית – היא פועלת קדושה בצורה יותר כוללנית משאר המצוות, עמה מקדשים את כללות מהלך הירח, ויום שלם של חול, ראש חודש, שהוא מתקדש ונהפך ליום של "מועד" (ולא רק חפץ מסוים ופרטי שנעשה קדוש, כבשאר המצוות)¹⁴.

זאת ועוד: בקידוש החודש פעולת היהודי היא גם בגוף יצירת המצווה – שהוא קובע מתי ראש חודש – וכך שותפות היהודי ביצירת קדושת יום ראש החודש היא הרבה יותר יסודית ומהותית, וזה הכלל הראשוני והמרכזי בתורה, שהיהודי יעמול ויצור קדושה במעשיו ועבודתו בעולם¹⁵.

(15) כך מגלים שכל מציאות הזמן שנבראה היא "בשביל התורה .. וישראל", ועושים מהזמן "מציאות תורנית".

(14) "זמן" הוא תחילת מציאות הבריאה והוא קודם גם ל"מקום", לכן קידוש החודש המקדש את הזמן קודם בענין ומדרגה לשאר המצוות שהם מקדשות מקום וחפץ מסוים בעולם.

ח) ברכת החודש - המעמד

[אוצר החכמה]

בית-

הדין

הגדול

שברושלים

א. מצוות קידוש החודש הוטלה על בית הדין הגדול שבירושלים לקבוע מידי חודש בחודשו מתי חל יום ראש החודש,

וכך נהגו ממתן תורה¹ עד סוף תקופת התלמוד, שבית הדין קבע את יום ראש החודש, אבל אחר שבטלה הסנהדרין (הסמוכים) ורוב רובו של העם גלה מהארץ והתפזר בגלות בכל קצווי תבל, בשנת ד' קיט² (לפני כאלף ושבע מאות שנה), קבע הלל הנשיא³ שתאריכי ראש החודש ייעשו לפי החשבון האסטרונומי בלבד⁴ (דבר שנמשך עד עצם היום הזה)⁵.

אולם⁶ כדי להזכיר לכל העם מידי חודש בחודשו את בוא יום ראש החודש, ואף כ"זכר" למעמד קידוש החודש שהיה בעבר בבית הדין, תקנו הראשונים שביום השבת שלפני ראש חודש יכריזו ויודיעו בציבור באיזה יום (או ימים) בשבוע הקרוב יחול ראש-חודש, ויאמרו תפילה וברכה מיוחדת לימי החודש הבאים לטובה, הלא היא "ברכת החודש"⁷.

הדורות ומפני המחלוקות שנוצרו בין המקדשים לפי הראיה להולכים לפי החשבון ואיסור "לא תתגודדו" - הפסיקו לגמרי לקדש לפי הראיה, וכולם הולכים רק לפי החשבון.

ולמרות שבטלה הסמיכה, הרי בדיעבד ניתן לקדש גם ללא "סמיכה", ובכמה ענינים "עשו אינם סמוכים כסמוכים" מה גם שניתן לחדש את הסמיכה כדברי הרמב"ם (הלכות סנהדרין, פרק ד, הלכה יא) - (התועדויות תשמ"ה חלק א, עמוד 466).

5) לשון אחר - הלל קידש את כל ראשי החדשים שבכל הדורות הבאים, עד ביאת גואל צדק. אך כמובן שהקידוש מידי חודש פועל תוקף קדושה נעלה יותר (התועדויות, שם).

6) ראה אנציקלופדיה תלמודית כרך ד, ערך ברכת החודש.

7) "שתי הדרכים האמורים לקביעת החודש הם שני מיני עבודת ה': 1) ראיית הלבנה - עבודה

1) מברית העולם עד יציאת מצרים "היה הקב"ה יושב .. ומחדש חדשים" - פסיקתא דרב כהנא, פרק ה. "שבת בראשית אין צריכה קידוש בית-דין" - נדרים דף עח, עמוד א.

2) כמאה וארבעים שנה לפני חתימת התלמוד וכמאה ועשרים שנה לאחר ימי אביי ורבא (לשיטת רב האי גאון - הובא בתורה שלימה, פרשת בא, כרך יג).

3) נכדו [ובהערות הרב הורוויץ (למחזור ויטרי, עמוד 478) - נינו] של מסדר המשנה - רבי יהודה.

4) בבית הדין הגדול עבור כלל ישראל, אבל בנוגע לבודדים, כשם שבזמן שקידשו לפי הראיה היו שקבעו לפי החשבון (בגלל המרחק מארץ-ישראל, כנ"ל במאמר קודם בהערה 7), כך גם בזמן שקידשו לפי החשבון היו שקידשו לפי הראיה [מעשה שנמשך עוד מאות רבות בשנים, ומפורש שבשנת ד'תתנ"ד (לפני כתשע מאות שנה)] קידשו החודש לפי הראיה בחיפה], אלא שמפני מיעוט

יש אומרים שמקור הדבר מדברי רבי יוסי בתלמוד⁸ "מימי לא התפללתי מוסף כל זמן שלא ידעתי אימתי ראש-חודש", היינו שהתפלל מוסף בשבת שלפני ראש-חודש רק אחר שידע באיזה יום יחול ראש החודש.

נוהגים שכל הציבור עומדים, והחזן ניצב על כמת הקריאה ויש נוהגים ששני אנשים עומדים לצדו, והמנהג המקובל מזמנים קדומים בקהילות-קדושות (אשכנז ועוד), שהמברך מחזיק ספר תורה בידו.

ברכת החודש ו"קידוש החודש"

ב. ב"ק אדמו"ר⁹ אומר שברכת החודש אינה רק "זכר" להכרזת וקביעת בית הדין "היום ראש חודש", היא "מעין" אותו מעמד:

ברכת החודש בכל בית כנסת כמעמד הציבור היא כמו הודעת בית הדין הגדול שבירושלים – "היום ראש חודש, היום מקודש" – שכך קובעים את יום ראש החודש!

הענין מיוסד על דברי האריז"ל¹⁰ על הפסוק¹¹ "הימים האלה נזכרים ונעשים" שה"נזכרים", הזכרת המאורעות שארעו בימים ההם, גורמת ל"נעשים" להמשכות והשפעות של אותן פעולות המוזכרות [לדוגמא: "זכרון" באכילת מצה בפסח גורמת "לעשיית" והתגלות אותו כוח אלוקי שגאל את העם ביציאת מצרים];

אה"ח 1234567

ואף ההכרזה ב"ברכת החודש" מתי יחול יום ראש חודש "עושה", פועלת וקובעת את יום ראש החודש וקדושתו כמו שזה נעשה בעבר על-ידי בית הדין.

זו הסיבה שנוהגים¹² לעמוד בברכת החודש ויש נוהגים להתפלל ולבקש רחמים על חכמי ישראל בברכת החודש¹³ – כי זה "מעין" קידוש החודש שנעשה בעבר על-ידי חכמי ישראל ובעמידה.

לדוגמא בסידור שערי רצון (עמוד תר) בשם ר' נחמן מברסלב ש"מברכים החודש ומקדשים אותו". וראה אגרות משה אורח חיים, חלק א, סימן קמב. להעיר ממשנה ברורה, סימן תיז.

(10) הרמ"ז בסי' תיקון שובבים.

(11) מגילת אסתר, פרק ט, פסוק כח.

(12) מגן אברהם, סימן תיז.

(13) ואין נוהגים כך בחב"ד.

באמונה שלמעלה מטעם ודעת. (2) חישוב מהלך הלבנה - עבודה בחשבון והבנה והשגה" (תורת מנחם חלק יג, עמוד 200).

(8) ירושלמי מסכת סנהדרין, פרק ה, הלכה ג.

(9) שיחות-קודש - תשל"ט, סעיף ב. תורת מנחם חלק יג, עמוד 113. 200. לקוטי שיחות חלק ט, עמוד 187. וכן משתמע מדברי כמה מגדולי החסידות לדורותיהם [ראה